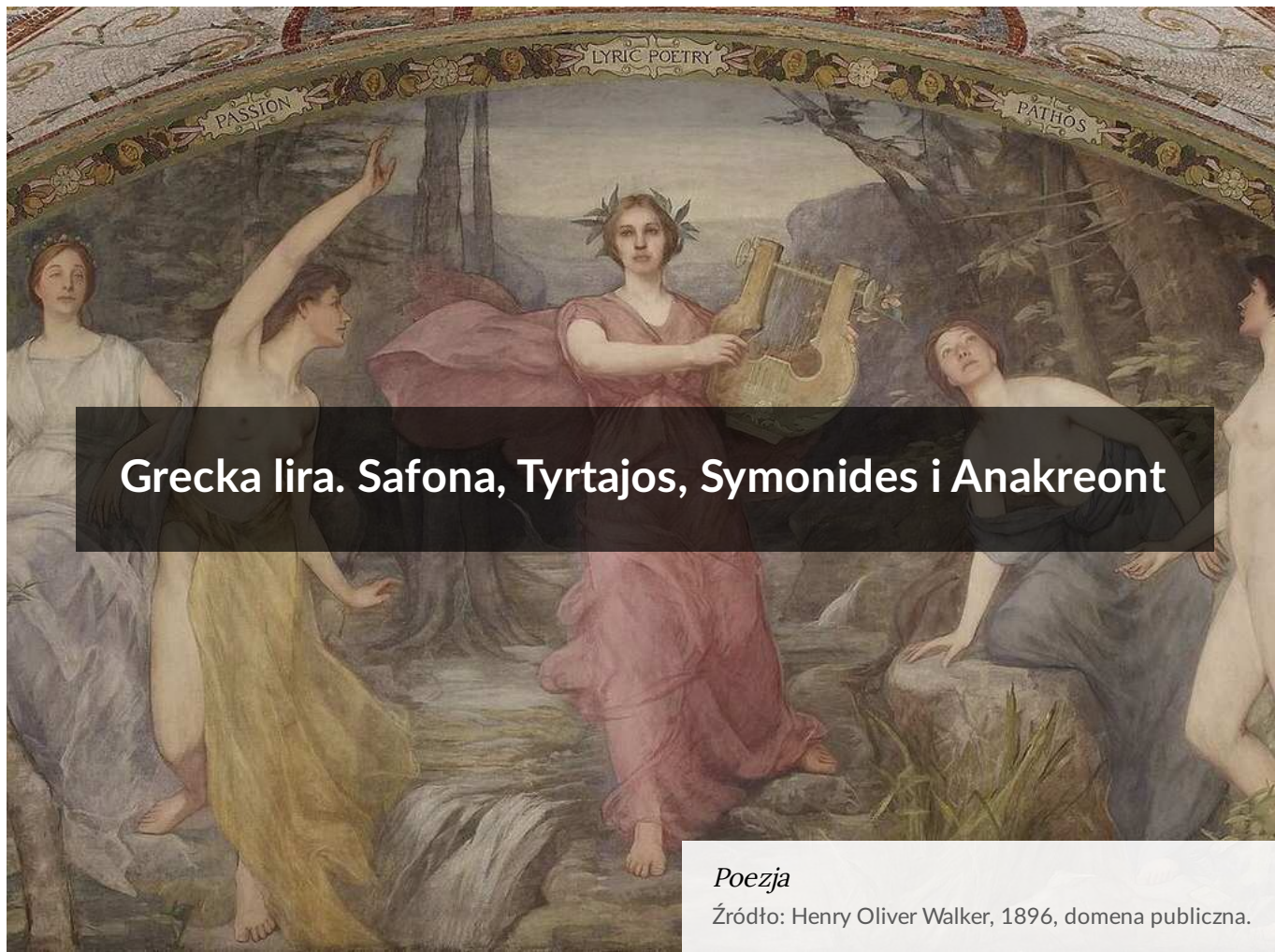

Grecka lira. Safona, Tyrtajos, Symonides i Anakreont

Bibliografia:

- Źródło: Symonides, *[Tym, co w wąwozie...]*, [w:] *Liryka starożytnej Grecji*, red. Jerzy Danielewicz, tłum. Jerzy Danielewicz, Wrocław 1984, s. 127.
- Źródło: Symonides, *[Bo nawet tym...]*, [w:] *Liryka starożytnej Grecji*, red. Jerzy Danielewicz, tłum. Jerzy Danielewicz, Wrocław 1984, s. 126.
- Źródło: Symonides, *[Nie mów nigdy...]*, [w:] *Liryka starożytnej Grecji*, red. Jerzy Danielewicz, tłum. Jerzy Danielewicz, Wrocław 1984, s. 126.
- Źródło: *[Bo – bez rozkoszy...]*, [w:] *Liryka starożytnej Grecji*, oprac. Jerzy Danielewicz, tłum. Jerzy Danielewicz, Wrocław 1984, s. 133.
- Źródło: Safona, *[Przed twym tronem...]*, [w:] *Liryka starożytnej Grecji*, oprac. Jerzy Danielewicz, tłum. Jerzy Danielewicz, Wrocław 1984, s. 34–35.
- Źródło: Safona, *[Wydaje mi się...]*, [w:] *Liryka starożytnej Grecji*, oprac. Jerzy Danielewicz, tłum. Jerzy Danielewicz, Wrocław 1984, s. 39–40.
- Źródło: Anakreont, *[Przynieś nam tu czarę...]*, [w:] *Liryka starożytnej Grecji*, oprac. Jerzy Danielewicz, tłum. Jerzy Danielewicz, Wrocław 1984, s. 97.
- Źródło: Anakreont, *[Na śniadanie tylko trochę...]*, [w:] *Liryka starożytnej Grecji*, oprac. Jerzy Danielewicz, tłum. Jerzy Danielewicz, Wrocław 1984, s. 100.
- Źródło: Anakreont, *[Znów purpurową mnie piłką...]*, [w:] *Liryka starożytnej Grecji*, oprac. Jerzy Danielewicz, tłum. Jerzy Danielewicz, Wrocław 1984, s. 98.
- Źródło: Anakreont, *[Oszronione mam już skronie...]*, [w:] *Liryka starożytnej Grecji*, oprac. Jerzy Danielewicz, tłum. Jerzy Danielewicz, Wrocław 1984, s. 104.
- Źródło: Władysław Broniewski, *Bagnet na broń*, [w:] Władysław Broniewski, *Wiersze i poematy*, Łódź 1962, s. 181–182.

- Źródło: Maria Pawlikowska-Jasnorzewska, *Róże dla Safony*, [w:] tegoż, *Wiersze wybrane*, Warszawa 1995, s. 193–194.
- Źródło: Franciszek Dionizy Kniaźnin, *Z greckiego*, [w:] *Anakreont i anakreontyki*, tłum. Jerzy Danielewicz, Warszawa 1987.
- Źródło: Adam Asnyk, *Anakreontyk*, [w:] Adam Asnyk, *Liryki najpiękniejsze*, Toruń 2004, s. 96–97.
- Źródło: Tyrtajos, *Rzecz to piękna...*, [w:] tegoż, *Liryka starożytnej Grecji*, oprac. Jerzy Danielewicz, tłum. Włodzimierz Appel, Wrocław 1984, s. 286–297.

Grecka lira. Safona, Tyrtajos, Symonides i Anakreont

Poezja

Źródło: Henry Oliver Walker, 1896, domena publiczna.

W dziejach antycznej literatury greckiej wyróżnia się trzy okresy: archaiczny (VIII-VI w. p.n.e.), klasyczny (V-IV w. p.n.e.) i hellenistyczny (III-I w. p.n.e.).

Można też zastosować podział w zależności od dominującego rodzaju literackiego. Jako pierwsza szczególnie rozwijała się epika (Homer, Hezjod), później - liryka, a potem - dramat (Ajschylos, Sofokles, Eurypides).

Już wiesz

Przypomnij sobie podział literatury na rodzaje oraz cechy odróżniające lirykę od pozostałych rodzajów literackich.

Liryka

Grecy wymyślili nie tylko nazwę „liryka”, ale też samą lirykę. Słowo to kojarzy się (słusznie) z instrumentem muzycznym – lirą. To nie przypadek, bo w antyku poezję się śpiewało. Z tego względu stosowano też inną nazwę: melika. Słowo to również kojarzy się muzycznie – z melodią. Dziś zazwyczaj używamy kolejnego określenia pochodzącego z greki, w której występuje wyraz *poiesis*, oznaczający tworzenie, a w języku polskim brzmiący – *poezja*.

Ważne!

Ze względu na poruszany temat lirykę dzielimy na: miłosną, refleksyjno-filozoficzną, patriotyczną, religijną, biesiadną i autotematyczną.

Ćwiczenie 1

Uzupełnij poniższe zdania na temat liryki.

Najmniejszy odcinek tekstu lirycznego to werset / wers / linijka.

Osoba wypowiadająca się w liryce to postać mówiąca / narrator / autor.

Liryka może być pisana wyłącznie wierszem / wyłącznie prozą / prozą i wierszem.

W liryce przeważa dialog / połączenie dialogu i monologu / monolog.

Do gatunków liryki należą m.in. komedia, tragedia, farsa / pieśń, sonet, fraszka / epos, powieść, nowela.

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Polecenie 1

Liryka (jak cała literatura) podejmuje bardzo różne zagadnienia. Można jednak wymienić kilka podstawowych tematów poruszanych przez twórców wszystkich epok oraz kręgów kulturowych.

Spróbuj wymienić te główne tematy.

Tyrtajos

Tyrtajos (Tyrteusz)

Żył w VII w. p.n.e. Prawdopodobnie był Ateńczykiem, ale jego literackie dokonania kojarzone są ze Spartą. Według legendy został wysłany do ówczesnych sprzymierzeńców Aten, aby zagrzewać ich do wojny z Meseńczykami.

Ułożył ok. 150 pieśni (elegii), ale pozostało po nim niecałe 150 wersów.

Spartański hoplita

Źródło: a. nn., licencja: CC BY 3.0.

Ciekawostka

1. Dzieci od najwcześniejszych lat trenowały biegi, zapasy, rzut dyskiem i oszczepem – dziewczynki też! [...]
2. Każdego noworodka badała rada starszych. Jeśli dziecko wyglądało na zdrowe i silne, rada decydowała: będzie żyć! Jeżeli jednak niemowlak był kaleki lub słaby, porzucano go w górach i pozostawiano własnemu losowi.
3. Dziecko nie należało do rodziców – było własnością Sparty. W wieku siedmiu lat musiało wstąpić do „szczepu”. Najbardziej brutalny dzieciak zostawał przywódcą takiego szczepu i rozkazywał innym. Dorośli często skłócali podopiecznych, żeby sprawdzić, który jest najsilniejszy i najbardziej agresywny. [...]
4. Spartańskie dzieci chowano o chłodzie i głodzie. Zachęcano je do kradzieży jedzenia – ta umiejętność przydawała się później podczas wojny. Jeśli je przyłapano, dostawały baty. Nie karano ich jednak za samą kradzież, ale za to, że dały się złapać. Bicie uważano za dobry sposób na hartowanie ducha. Jeżeli delikwent takiej kuracji nie wytrzymał, miał po prostu pecha.

(Terry Deary, *Ci rewelacyjni Grecy*, tłum. Jarosław Kilian, Warszawa 1999, s. 38-40).

Choć w kulturze spartańskiej osoby z niepełnosprawnościami traktowano jako nieprzydatne, to największy poeta związany z tym państwem (czyli Tyrtajos) był kulawy.

” Tyrtajos

[Rzecz to piękna...]

Rzecz to piękna zaprawdę, gdy krocząc w pierwszym szeregu,
Ginie człowiek odważny, walcząc w obronie ojczyzny;
Kiedy atoli swe miasto i ziemię żyzną porzuca,
Wnet żebrakiem się staje – los to najgorszy ze wszystkich –
Jako że z miłą swą matką i z ojcem staruszkim się błąka,
Dzieci maleńkie przy sobie mając i prawą małżonkę.
Wówczas wrogość go wita wśród ludzi, do których przybędzie
Przed niedostatkiem uchodząc, biedą nieszczęsną trapiony,
Hańbą rodzinę okrywa, zeszpeca wygląd swój świetny,
Wszelka niesława a także zło tuż za nim podąża.
Skoro więc błędny wygnaniec żadnego nie budzi współczucia,
Żadną czią się nie cieszy, przyszłość też rodu niweczy,
Walczmy mężnie w obronie tej naszej ziemi i dzieci,
Choćbyśmy zginąć musieli, życia swojego nie szczędźmy.
Nuże, młodzieńcy, walczcie, a jeden przy drugim niech wytrwa,
Myśli o szpetnej ucieczce nie dopuszczajcie, ni strachu,
Ale sercom w swych piersiach przydajcie wielkości i męstwa,
Lęk przed życia utratą, z wrogiem się starłszy, odrzućcie,
Tych zaś, którym już wiek poruszania się lekkość odebrał,
Nie zostawiajcie uchodząc z bitwy, starców czcigodnych.
Szpetna wszakże to rzecz, gdy w pierwszym szeregu walczących,
Tam, gdzie miejsce jest młodych, legnie starszy już człowiek,

Białe włosy na głowie mający i brodę srebrzystą,
Który ducha męznego tchnienie wydaje ostatnie
W pył, a w miłych swych dłoniach skrwawiony srom ukrywa
– Rzecz to szpetna dla oczu, tego nie godzi się widzieć –
Ciało zaś z szat ma odarte; młodemu zaś wszystko przystoi,
Póki uroczej młodości kwiat go świetny ozdabia;
Żyjąc, podziw on wzbudza wśród mężczyzn, dla niewiast uroczym
Zda się, a pięknym, gdy zginie walcząc w pierwszym szeregu.
Zatem niech każdy wytrwa w rozkroku stając, a obie
Nogi niech oprze o ziemię mocno, i zęby zaciśnie.

Źródło: Tyrtajos, *Rzecz to piękna...*, [w:] tegoż, *Liryka starożytnej Grecji*, oprac. Jerzy Danielewicz, tłum. Włodzimierz Appel, Wrocław 1984, s. 286–297.

Ćwiczenie 2

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 3

Nazwij główną ideę utworu Tyrtajosa. Zacytuj odpowiedni fragment.

Ćwiczenie 4

Opisz kompozycję wiersza.

Ćwiczenie 5

Podziel utwór na części. Uzasadnij ten podział.

Ćwiczenie 6

Określ, jaki charakter ma wojna, o której jest mowa utworze.

Ćwiczenie 7

Określ adresata, do którego zwraca się podmiot liryczny.

Ćwiczenie 8

Uzasadnij, dlaczego – według Tyrtajosa – „los najgorszy” to wygnanie.

Ćwiczenie 9

Wymień argumenty, których używa podmiot liryczny, by zawstydzić tchórzy.

Ćwiczenie 10

Przyjrzyj się ilustracji przedstawiającej spartańskiego hoplitę, czyli ciężkozbrojnego piechura. Czy z wiersza Tyrtajosa wynika, że poeta zaprezentował właśnie ten typ wojownika?

Hoplita

Źródło: a. nn., domena publiczna.

Definicja: tyrteizm

heroiczna postawa polegająca na walce za ojczyznę, a nawet oddaniu za nią życia; nazwa pochodzi od imienia Tyrtajosa; motywy tyrtejskie występują w literaturze wszystkich epok (w Polsce zwłaszcza w romantyzmie i twórczości związanej z II wojną światową); zadaniem twórcy jest zagrzewanie do boju w imię zagrożonego kraju

Wojownicy

Fragment mozaiki z Pompejów przedstawiającej Symonidesa

Źródło: a. nn., licencja: CC BY 4.0.

Grecy (nie tylko Spartanie) byli wojownikami. Ich dzieje to historia wojen zaczepnych i obronnych. Świadczą o tym eposy Homera, dramaty Ajschylosa oraz utwory poetyckie. Poza Tyrtajosem o walce pisali też inni, np. Symonides.

Symonides

Pochodził z wyspy Kos (Keos), leżącej w pobliżu dzisiejszej Turcji; żył na przełomie VI i V w. p.n.e. Uważa się go za najwybitniejszego twórcę greckich epigramatów.

Pozostało po nim ok. 70 fragmentów utworów.

Polecenie 2

Porównaj oba teksty Symonidesa. Spróbuj na ich podstawie zbudować definicję pojęcia *epigramat* (*epigram*).

” Symonides

[Tym, co w wąwozie...]

Epigram Symonidesa znajdujący się na tablicy upamiętniającej bitwę pod Termopilami, umieszczonej w pobliżu miejsca potyczki

Przechodniu, powiedz Sparcie, tu leżym, jej syny. Prawom jej do ostatniej posłuszni godziny.

Epigramat Symonidesa poświęcony Spartanom poległym pod Termopilami

Tym, co w wąwozie termopilskim legli
Sławę przeznaczył los,
Piękną zdarzył im śmierć:
Grób ich – ołtarzem.
Jęk żałobny przemienił się w pamięć,
Lament rozbrzmiał pochwałą.
Takiego całunu nie strawi pleśń
Ni czas, co wszystkiemu kres kładzie.
Ten święty grób mężów szlachetnych
Wypełnił się chwałą Hellady.
Poświadczy to Leonidas,
Król Sparty, co przykład dzielności wspaniałej
Okryty sławą na wieki zostawił.

Źródło: Symonides, [Tym, co w wąwozie...], [w:] *Liryka starożytnej Grecji*, red. Jerzy Danielewicz, tłum. Jerzy Danielewicz, Wrocław 1984, s. 127.

Ważne!

Bitwa pod Termopilami odbyła się w 480 r. p.n.e. Wzięli w niej udział Grecy (pod przywództwem Spartan, których królem był Leonidas), a atakującymi byli Persowie. W tym epizodzie II wojny perskiej wszyscy Grecy zginęli (w sumie ok. 2000 żołnierzy), ale poległo też ok. 20 000 Persów. Choć obrońcy przegrali, ich postawa stała się wzorcem dla wojowników greckich.

Pomnik Leonidasa i 300 Spartan poległych pod Termopilami znajduje się u wzgórza, na którym bronili się Spartanie

Źródło: a. nn., licencja: CC BY 2.5.

Definicja: Epigramat (epigram)

krótki utwór mający postać aforyzmu (często dwuwiersowego), który pierwotnie miał formę napisu o charakterze informacyjnym, umieszczanego na pomnikach, budowlach, naczyniach wotywnych; już w starożytnej Grecji nadano mu cechy dzieła literackiego

Ćwiczenie 11

Określ adresata, do którego skierowany jest epigramat zaczynający się od słów: „Tym, co w wąwozie...”.

Ćwiczenie 12

Wyjaśnij, kto ma chwalić poległych.

Ćwiczenie 13

Podsumuj, o czym świadczą ustalenia zawarte w poprzednim punkcie.

Polecenie 3

Rozstrzygnij, czy twoim zdaniem sensowne jest chwalenie tych, którzy przegrali? Uzasadnij swoją odpowiedź.

Ćwiczenie 14

Nazwij funkcję, jaką pełni porównanie grobu do ołtarza. Zapisz poniżej swoją odpowiedź.

Ćwiczenie 15

Podmiot liryczny wspomina także o tej ciemnej stronie bohaterskiej śmierci tyłu żołnierzy. Wypisz z tekstu cytaty ilustrujące te zachowania.

” Symonides

[Nie mów nigdy...]

Nie mów nigdy – człowiecze –
co przyniesie ci jutro,
Nie obliczaj, jak długo
będzie trwać czyjeś szczęście:
Los odmieni się, zanim
lotna mucha w powietrzu
Zdąży przemknąć przed tobą.

Źródło: Symonides, [Nie mów nigdy...], [w:] *Liryka starożytnej Grecji*, red. Jerzy Danielewicz, tłum. Jerzy Danielewicz, Wrocław 1984, s. 126.

Ćwiczenie 16

Określ, jaki temat podejmuje utwór Symonidesa. Zapisz poniżej swoją odpowiedź.

Ćwiczenie 17

Czy wiersz [Nie mów nigdy...] można nazwać epigramatem? Uzasadnij odpowiedź.

Ćwiczenie 18

Udowodnij, że jest to utwór o pesymistycznej wymowie. Zapisz poniżej swoją odpowiedź.

Ćwiczenie 19

Udowodnij, że jest to utwór o optymistycznej wymowie. Zapisz poniżej swoją odpowiedź.

Ćwiczenie 20

Streść wymowę utworu w jednozdaniowej sentencji.

” Symonides

[Bo nawet tym...]

Bo nawet tym co niegdyś żyli na tej ziemi,
Półbogom narodzonym z bogów – panów świata,
Nie poskąpiło życie trudów, niebezpieczeństw,
Zagłady – nim doszli starości.

Źródło: Symonides, *[Bo nawet tym...]*, [w:] *Liryka starożytnej Grecji*, red. Jerzy Danielewicz, tłum. Jerzy Danielewicz, Wrocław 1984, s. 126.

” Symonides

[Bo - bez rozkoszy...]

Bo – bez rozkoszy – jakież życie,
Jakaż władza nęcić nas może?
Bez niej – nawet bogów wieczny
Żywot zazdrości niegodzien.

Źródło: *[Bo - bez rozkoszy...]*, [w:] *Liryka starożytnej Grecji*, oprac. Jerzy Danielewicz, tłum. Jerzy Danielewicz, Wrocław 1984, s. 133.

Ćwiczenie 21

Wymień podobieństwa między powyższymi utworami.

Ćwiczenie 22

Omów główne różnice między oboma utworami. Zapisz poniżej swoją odpowiedź.

Polecenie 4

Określ, co twoim zdaniem w utworach Symonidesa można uznać za nieaktualne.

O poetce

Rzymska kopia greckiego popiersia Safony

Źródło: a. nn., Muzea Kapitołińskie, domena publiczna.

Safona

Poetka starożytności; żyła na przełomie VII i VI w. p.n.e. na wyspie Lesbos; prowadziła tam rodzaj szkoły-stowarzyszenia, w której wychowywała córki arystokratycznych rodów, ucząc je czci dla Afrodyty.

Po Safonie zostało kilkanaście krótkich utworów (z ok. 6000 wierszy przez nią napisanych).

” Safona

[Przed twym tronem...]

Do Afrodyty

Przed tronem twym się chylę,

Afrodyto,

nęcąca w zradne sieci córo

Zeusa,

i błagam, smutkiem nie dręcz

mego serca,
o nieśmiertelna,

lecz ku mnie zejdz, jak nieraz już
czyniłaś,
gdy cię mój głos doleciał
z oddalenia,
i dla mych skarg rzucałaś progi
domu
wielkiego ojca.

Twój złoty wóz poniosły chyże
ptaki
i raz po raz, nad kręgiem czarnej
ziemi
zniżając lot, skrzydłami mocno
biły
w jasnym eterze.

Ujrzałam cię, a ty, promieniejąca,
z uśmiechem na obliczu nieśmiertelnym,
spytałaś najłaskawiej, co mnie gnębi,
że ciebie wzywam,

kto wzniecił znów mych pragnień najgorętszych
serdeczny żar? Kogo mi przywieść ma
[Peitho](#) ku miłości? Kto mnie skrzywdził,
kto ból mi zadał?

Przyjrzyj się obrazowi Jules'a Éliego Delaunaya (XIX-wiecznego francuskiego malarza) pt. *Safona całuje swoją lirę*. Spróbuj zinterpretować tytuł dzieła. Co mówi on o bohaterce obrazu?

Źródło: Jules Élie Delaunay, domena publiczna.

Unika cię? – mówiłaś. – Wnet odszuka!
Odtrąca dar? – Wnet tobie dary złoży.
Nie kocha cię? – W miłosne wpadnie sieci
choćby wbrew chęci.

I dzisiaj zejdz ze stopni swego tronu,
nie pozwól mi w daremnej trwać tęsknocie,
i stanąć racz w tej trudnej dla mnie chwili
po mojej stronie!

Źródło: Safona, *[Przed twym tronem...]*, [w:] *Liryka starożytnej Grecji*, oprac. Jerzy Danielewicz, tłum. Jerzy Danielewicz, Wrocław 1984, s. 34–35.

Po lekturze wiersza Safony odpowiedz na pytania:

Ćwiczenie 23

Nazwij kategorię tematyczną, do której zaliczysz utwór poetki. Uzasadnij swoją odpowiedź.

Ćwiczenie 24

Określ, kim jest podmiot liryczny. Uzasadnij swoją odpowiedź.

Ćwiczenie 25

Wyjaśnij, w jaki sposób została przedstawiona postać adresatki wiersza.

Ćwiczenie 26

Wyjaśnij, czemu służy poetycki obraz ukazany w środkowych strofach.

Ćwiczenie 27

Zwróć uwagę, że w utworze jedna postać przywołuje słowa innej postaci (np. „Unika cię? – mówiłaś. – Wnet odszuka!”).

- Nazwij ten typ mowy.
- Wyjaśnij, czemu służy jej zastosowanie.

” Safona

[Wydaje mi się...]

Wydaje mi się samym bogom równy
mężczyzna, który siadł naprzeciw ciebie
i słowa twoje przyjmuje z zachwytem,
w oczarowaniu.

Słodkim uśmiechem budzisz w nim pragnienia,
lecz w piersi mej drży serce pełne lęku,
i gdy na ciebie patrzę, głosu z krtani
dobyć nie mogę,

zamiera słowo, dreszcz przenika ciało
albo je płomień łagodny ogarnia,
ciemno mi w oczach, to znów słyszę w uszach
szum przejmujący.

Oblana potem, drżąca, zalękniona,
bardziej jak zwiędła, poszarzała trawa,
i już niewiele brak, abym za chwilę
padła zemdlona.

Ze wszystkim jednak trzeba się pogodzić.

Źródło: Safona, [Wydaje mi się...], [w:] *Liryka starożytnej Grecji*, oprac. Jerzy Danielewicz, tłum. Jerzy Danielewicz, Wrocław 1984, s. 39–40.

Ćwiczenie 28

Utwór jest podzielony na bardzo charakterystyczne strofy. Policz sylaby w poszczególnych wersach. Zapisz swoją odpowiedź poniżej.

Definicja: strofa saficka

typ zwrotki być może wymyślonej przez Safonę; składa się z czterech wersów, przy czym trzy pierwsze są równe, a ostatni – o mniej więcej połowę krótszy; w języku polskim zazwyczaj jest to układ: 11, 11, 11, 5 sylab

Portret młodej kobiety z rylcem i tabliczkami, z zamożnego domu pompejańskiego, ok. I w. p.n.e., (niepotwierdzone źródła interpretują portret jako wizerunek poetki Safony), Narodowe Muzeum Archeologiczne w Neapolu

Źródło: a. nn., licencja: CC 0 1.0.

Na wazie pochodzącej z V w. p.n.e. przedstawiono m.in. Safonę – to postać siedząca i czytająca w otoczeniu trzech uczennic

Źródło: a. nn., licencja: CC BY 2.5.

Ćwiczenie 29

Określ temat wiersza. Zapisz poniżej swoją odpowiedź.

Polecenie 5

Nadaj utworowi tytuł uwzględniający treść utworu. Uzasadnij swój wybór. Zapisz poniżej swoją odpowiedź.

Polecenie 6

Wiersz Safony nie ma tytułu. W tłumaczeniach nazywano wiersz np. *Zazdrość* albo *Pożegnanie uczennicy*. Który z proponowanych tytułów wydaje ci się bardziej odpowiedni? Uzasadnij odpowiedź i zapisz ją poniżej.

Polecenie 7

Wybierz jedną z poniższych wersji i znajdź w wierszu odpowiednie argumenty potwierdzające wybraną przez siebie tezę.

- Podmiot liryczny jest zazdrosny o mężczyznę.
- Podmiot liryczny jest zazdrosny o kobietę.
- Podmiot liryczny jest zazdrosny o kobietę i mężczyznę.

Zapisz poniżej swoją odpowiedź.

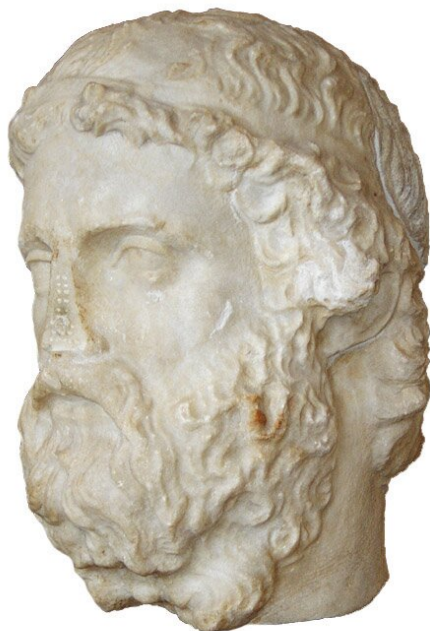
Ćwiczenie 30

Poszukaj w wierszu uzasadnienia dla słów, którymi podmiot liryczny określa swój stan: „bardziej jak zwiędła, poszarzała trawa”. Zapisz swoją odpowiedź poniżej.

Ważne!

Utwory Safony, w których z wielką czułością zwracała się do dziewcząt, spowodowały, że odczytywano je jako wyznania homoseksualne. Dziś jednak raczej dostrzega się w nich przejawy bliskiej przyjaźni niż miłości erotycznej.

O poecie

Rzeźba głowy Anakreonta przechowywana w paryskim Luwrze

Źródło: Eric Gaba, Muzeum Luwru, licencja: CC BY 2.5.

Anakreont

Poeta pochodzący z miasta Teos, żyjący w VI/V w. p.n.e.; część życia spędził w Atenach, gdzie zetknął się m.in. z Symonidesem.

Jest autorem licznych utworów (których większość przetrwała we fragmentach). Wiersze naśladujące tematykę i sposób jej ujmowania przez greckiego poetę nazywa się anakreontykami.

Definicja: literatura autotematyczna

literatura o literaturze; twórczość, w której głównym motywem jest samo dzieło, jego powstawanie, wpływ na odbiorców, możliwość unieśmiertelnienia za sprawą pisania itd.

Definicja: anakreontyk

utwór, który i formą, i treścią nawiązuje do tego, jak i o czym pisał Anakreont; są to zazwyczaj niewielkich rozmiarów kunsztowne wiersze, charakteryzujące się lekkim stylem i opiewające przyjemności życia (miłość, biesiadowanie), ale też melancholijny smutek z powodu utraty tych przyjemności

” Anakreont

[Przynieś nam tu czarę...]

Przynieś nam tu czarę, chłopcze,
Chcę popijać jednym duszkiem!
Do dziesięciu kubków wody
Pięć zaledwie dolej wina,
Bym w [bakchicznym](#) uniesieniu
Mógł zachować jakąś miarę.

Dalej – pora już porzucić
Zwyczaj uczt na modłę [Scytów](#)
Wśród okrzyków, dzikiej wrzawy:
Gdy sączymy wino z wolna
Piękny hymn niech ktoś zanuci!

Źródło: Anakreont, *[Przynieś nam tu czarę...]*, [w:] *Liryka starożytnej Grecji*, oprac. Jerzy Danielewicz, tłum. Jerzy Danielewicz, Wrocław 1984, s. 97.

Ćwiczenie 31

Wiersz Anakreonta ze względu na podjęty temat należy do utworów...

- filozoficznych.
- religijnych.
- biesiadnych.
- miłosnych.
- autotematycznych.

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 32

Określ, co powyższy utwór mówi na temat Scytów.

Ćwiczenie 33

Uzasadnij, dlaczego podmiot liryczny nie chce naśladować Scytów.

Ćwiczenie 34

Określ, w jaki sposób według podmiotu lirycznego, można tego uniknąć.

Ćwiczenie 35

Określ, co podmiot liryczny przeciwstawia okrzykom i wrzawie Scytów.

” Anakreont

[Na śniadanie tylko trochę...]

Na śniadanie tylko trochę
Ułamałem sobie placka,
Za to wina dzban wypilem;
Teraz lekko trącam struny
Wdzięcznej liry i piosenkę
Śpiewam miłej mej ślicznotce.

Źródło: Anakreont, [Na śniadanie tylko trochę...], [w:] *Liryka starożytnej Grecji*, oprac. Jerzy Danielewicz, tłum. Jerzy Danielewicz, Wrocław 1984, s. 100.

Ćwiczenie 36

Wiersz Anakreonta ze względu na podjęty temat zaliczyć można do utworów...

- filozoficznych.
- religijnych.
- biesiadnych.
- miłosnych.
- autotematycznych.

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 37

Określ, czym zajmuje się podmiot liryczny.

Ćwiczenie 38

Poniższy obraz niemieckiego malarza, Norberta [Schrödl](#) (przełom XIX i XX wieku), nosi tytuł *Poeta Anakreont z muzami* (1890). Nazwij relacje między Anakreontem a muzami.

Poeta Anakreont z Muzami

Źródło: Norbert Schrödl, 1890, olej na płótnie, zbiory prywatne, domena publiczna.

” Anakreont

[Znów purpurową mnie piłką...]

Znów purpurową mnie piłką

Trafił [Eros](#) złotowłosy

I do igraszek z dziewczęciem

W barwnych sandałach zaprasza.

Lecz ona – Lesbos pięknego

Córa – spogląda wyniośle

Na mą siwiznę: gdzie indziej

Tęsknie kieruje swe oczy.

Źródło: Anakreont, *[Znów purpurową mnie piłką...]*, [w:] *Liryka starożytnej Grecji*, oprac. Jerzy Danielewicz, tłum. Jerzy Danielewicz, Wrocław 1984, s. 98.

Ćwiczenie 39

Wiersz Anakreonta ze względu na podjęty temat należy do utworów...

- filozoficznych.
- religijnych.
- biesiadnych.
- miłosnych.
- autotematycznych.

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 40

Wyjaśnij sens pierwszej strofy. Zapisz poniżej swoją odpowiedź.

Ćwiczenie 41

Wyjaśnij, co łączy zakochanie się z uderzeniem piłką. Zapisz poniżej swoją odpowiedź.

Ćwiczenie 42

Wymień na podstawie tekstu powody nieszczęścia podmiotu lirycznego.

” Anakreont

[Oszronione mam już skronie...]

Oszronione mam już skronie,
Głowę srebro przyprószyło,
Przeminęła wdzięczna młodość,
Nie chcą służyć stare zęby.
Nie na długo szczęśliwego
Pozostało mi już życia.

I dlatego szlocham często
Pełen lęku przed [Tartarem](#).
Straszna przecież głąb [Hadesu](#)
I bolesna doń jest droga,
A kto zejdzie raz pod ziemię
Nigdy więcej nie powróci.

Źródło: Anakreont, [Oszronione mam już skronie...], [w:] *Liryka starożytnej Grecji*, oprac. Jerzy Danielewicz, tłum. Jerzy Danielewicz, Wrocław 1984, s. 104.

Ćwiczenie 43

Wiersz Anakreonta ze względu na podjęty temat należy do utworów...

- filozoficznych.
- religijnych.
- biesiadnych.
- miłosnych.
- autotematycznych.

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 44

Przedstaw, jaką naukę zawiera powyższy utwór Anakreonta. Zapisz poniżej swoją odpowiedź.

Ćwiczenie 45

Opisz, jak według Anakreonta wygląda starość. Zapisz poniżej swoją odpowiedź.

Ćwiczenie 46

Określ, czego można się dowiedzieć z wiersza na temat greckich wierzeń w zaświaty. Zapisz poniżej swoją odpowiedź.

Polecenie 8

W utworze nie wspomina się o krainie szczęśliwej (na podobieństwo chrześcijańskiego nieba). Wyjaśnij dlaczego.

Teksty do wyboru

” Władysław Broniewski

Bagnet na broń

Kiedy przyjdą podpalić dom,
ten, w którym mieszkasz – Polskę,
kiedy rzucą przed siebie grom
kiedy runą żelaznym wojskiem

i pod drzwiami staną, i nocą
kolbami w drzwi załomocą –
ty, ze snu podnosząc skroń,
stań u drzwi.

Bagnet na broń!

Trzeba krwi!

Są w ojczyźnie rachunki krzywd,
obca dłoń ich też nie przekreśli,
ale krwi nie odmówi nikt:
wysączymy ją z piersi i z pieśni.

Cóż, że nieraz smakował gorzko
na tej ziemi więzienny chleb?
Za tę dłoń podniesioną nad Polską –
kula w łeb!

Ogniomistrzu i serc, i słów,
poeto, nie w pieśni troska.
Dzisiaj wiersz – to strzelecki rów,
okrzyk i rozkaz:
Bagnet na broń!
Bagnet na broń!

A gdyby umierać przyszło,
przypomnimy, co rzekł [Cambronne](#)
i powiemy to samo nad Wisłą.

Źródło: Władysław Broniewski, *Bagnet na broń*, [w:] Władysław Broniewski, *Wiersze i poematy*, Łódź 1962, s. 181–182.

Polecenie 9

Sformułuj argumenty potwierdzające, że utwór Władysława Broniewskiego realizuje zasady tyrteizmu.

” Maria Pawlikowska-Jasnorzewska
Róże dla Safony

[...]

II

Jak śmiałaś pisać o różach,
Gdy historia płonęła jak bór w letnim skwarze?

Dziś, w bibliotekach, kustosz cykl dziejów odkurza,
A za oknem – wiosennie powrotna,
Safo śpiewa słowikiem,
Jak jej serce każe.

III

Już wtedy, w Mitylenie,
Jak i w całej Lesbos,
Obca jasnym, gajowym i nadmorskim bożkom,
Upadałaś, Miłości, pod ciężarem łez, bo
Jak dziś – byłaś słodko-gorzka...

IV

Safo z puchem nad wargą,
Safo fiołkowłosa,
Gdy jej Eros serce przeszył na wskroś,
Zapatrzona w Plejady wschodzące w niebiosach,
Nazwała go
[Glukupikros](#)...

V

Safo śniada. Safo długooka,
Drobna i niepozorna jak zwykle słowiki,
Pokochała niejakiego [Faona](#),
Żeglarza urody przedniej,
Który, choć młody,
Lecz nienawidził liryki,
W szczególności safickiej ody.

Jakżeś ubogą była, siostro, przed nim
Ty, coś demonów usidliła tyłu!
Jak pokorną w jego ramionach!
Ach, bo czym byłby słowik bez swojego tryłu,
Słowik w oczach głuchego?
Czym jaśminy, nardy
I fiołki, pozbawionym węchu lub beznosym?
Czym dla śpiących ułuda księżycowej nocy.
Oplecionej zefirów szarfą?
Safo!
Natchniona!
Więc się i doczekałaś zasłużonej wzdgardy
Niejakiego – Faona.

VI

Poetka, samobójczyni,
Loki rozwiawszy fiołkowe,
Nad wodą stoi...
„Safo, co chcesz uczynić?”

– „Chcę morze zarzucić na głowę,
By nikt nie dojrzał łez moich...”

Źródło: Maria Pawlikowska-Jasnorzewska, *Róże dla Safony*, [w:] tegoż, *Wiersze wybrane*, Warszawa 1995, s. 193–194.

Polecenie 10

Czy kobieta powinna odstawiać swoje emocje wobec ukochanego mężczyzny? A może raczej należy ukrywać uczucia? Zredaguj esej, w którym użyjesz cytatów z poezji Safony oraz z cyklu wierszy Marii Pawlikowskiej-Jasnorzewskiej.

” Franciszek Dionizy Kniaźnin

Z greckiego

Anakreon, poeta miły,
Raz we śnie, jakby to na jawie zgoła,
Wita mnie jakoś, i [k'sobie](#) zawoła.
A ja zatym, co tchu i siły,
Lecę ku niemu; i co tylko zbiegę,
Ściskam, całuję wdzięcznego kolegę.

Piękny to starzec był cały.
Ale ten starzec, podobien łabędziu,
Jeszcze połyskał w [Cytery narzędziu](#).
Usta jemu winem woniały;
Drobny Kupidynek, by się nie zawadził,
Chwiejącego się za rękę prowadził.

A tu, zdjawszy mu z głowy wieniec,
Daje mi w ręce; wieniec – dar dozgonny,
Anakreontem wonnym wieniec wonny.
Włożyłem go na skroń – szaleniec:
Tak od tamtego wnet czasu człowieka
[Żga](#) miłość w serce, i srodze dopieka.

Źródło: Franciszek Dionizy Kniaźnin, *Z greckiego*, [w:] *Anakreont i anakreontyki*, tłum. Jerzy Danielewicz, Warszawa 1987.

” Adam Asnyk

Anakreontyk

Nie szcędź mi rajskich rozkoszy,
Różanych ustek nie żałuj!
Zanim się dzika myśl spłoszy,
Niebieska! ty swoim wzrokiem
Zalej mnie blasków potokiem,
Bez końca pieść mnie i całuj!

Odpędzę widziadła wstrętne,
Ze śmiercią hardo się zmierzę,
Gdy w pocałunki namiętne
Roztopię duchową dzielność:
W rozkoszy tych nieśmiertelność –
W tę jedną, ach! tylko – wierzę!

Przed twym ożywczym płomieniem
Dusza ma kielich otwiera,
Rozkwita z dziewiczem drżeniem
W światła i woni obłoku,
W twych ustach i w twoim wzroku
Znajdując wieczność – umiera.

Eros zawstydzi się blady
Przed moich pragnień pożarem;
Wśród sennej życia biesiady,
Pijąc nadziemskie słodycze –
Wszystkie łzy twoje przeliczę,
Dobyte szczęścia nadmiarem.

A gdy się strawi doszczętnie
To życie nic już niewarte –
W ostatniej chwili, namiętnie,
Na twojem oparty łonie,
W nowe się blaski przesłonię,
Patrząc w tve oczy otwarte.

Polecenie 11

Po przeczytaniu wierszy polskich twórców inspirowanych utworami Anakreonta, zredaguj notatkę syntetyzującą, w której przedstawisz treść tych inspiracji.

Twórczość tyrtejska

Polecenie 12

Wymień cztery teksty kultury zachęcające do wspólnej walki z wrogiem.

Polecenie 13

Wyjaśnij, w jaki sposób sztuka może zachęcać do walki w obronie takich wartości, jak ojczyzna, wiara, wolność, honor.

Zadaniowo

Polecenie 14

Na podstawie lirycznych utworów greckich sprzed 2500 lat udowodnij, że podejmują one tematy aktualne także dla nas.

Polecenie 15

Zredaguj dwa argumenty lub kontrargumenty do tezy: „Nigdy nie należy się poddawać”.